

ՀՐԵՇՏԱԿՆ ՀԱՅՈՅ

Ա.

Ո՞ւր կերթաս պանդուխտ:—Տըխուր ու տըրտում
Այդ անհուն աւերցն ես մէջ թափառում.
Պահ մը հառաչես, կուկեցաս պահ մ'այլ,
ձախտ վայրահակ յոգնած թրւի քայլ:
Ետին թէ դառնաս, թէ յառաջ գրնաս,
Ամէն տեղ սրգով սեւած կուտեսնաս,
Շրջուկ մը խորէն ազդէ քեզ սոսկում...
Է՛հ, թէ դու յաւէտ բզցաւս ես սիրում՝
Տար մէջ այդ աւերց բզբայտը մոլոր.
Բայց ինչ տի գրոնաս... Ո՞ր սուր բռնաւոր
Ձեհաս հոն դիզել աւեր բնդ աւեր...
Ի՞նչ կարծես լրսել այս մահու տեղեր՝
Ուր միայն բուին ջայլեր կըրնէն.
Այո, թէ լաւեաց գաւառիս միջէն
Ուզէր քոյդ քրնար թրոցընել մի երգ,
Մի կարծեր, պանդուխտ, թէ քոյին յեղերք
Սոխակն ու սարեկ պատասխան մի տան,
Կամ բըլուրն ու դաշտ լրսեն ու խայտան:—
Դարձիր, ո՛հ դարձիր, մի ճընշեր բզծոց.
Դիտես զայդ երկիր... — ԵՐԿԻՐ Է ՀԱՅՈՅ:—

Բ.

Բայց ինք ոչ դառնայ... զիտէ զիւր ճամբան.
Կարծես թէ յերկնից հնազանդի հրաման:—
Սիրտ իւր կըթընդայ երբ կոխէ գիոշին,
Որ մերթ հոյակապ քաղաք կանգնէին.
Չորս զին ցիրուցան տաճարք եւ պալատ,
Եւ եկեղեցիք դարձեալ անապատ.
Պարիսպք որ զկայծակըն ծաղր առնէին՝
Արդ փրոռած խոնարհ դարձել հարթ գետին.
Հոն ուր բնակէին արքայք թագուհիք՝
Դայլն է դըրեր բոյն եւ աղուէս խըշտիք.
Արձանք որ քաջաց կանգնեալ անունով՝
Թաւալեալ, հոն իժ սողայ սուլելով:
Հոն այն դիւցազանց կործանեալ շիրիմք՝
Յորոց փառս եւ գործ մեծցան հայրենիք.
Եւ արդ սրբազան ոսկերք ցիրուցան,
Վահ, խեղճ Հայք եւ ոչ ունին գերեզման...
Չրկայ ձեռք գըրծած որ ժողովէ զնոսին,
Իփուս հանգըստեան դարձունէ շիրմին.
Չրկայ հայրասէր սիրտ մը եռանդուն
Որ գըրկէ զանոնք տանի շրթներուն,
Պագնէ զլոկ վրկայս այն պերճ Անցելոյն՝
Որ կայ գերդ տապալ բուրգ մ'իխարքստոյն:

Գ.

Իսկ ինքը նըստաւ . . . : Արցունքոտ աչեր
Ընկան իփրուած սըզածանգ զէնքեր.
Երկինք նայեցաւ, հառաչ մ'ետ հրավառ,
Յուսահատ սըրտին կարծես էր պատառ.
Թընդաց օդն, ու հով շունչն իյետ քաշեց,
Երասխ ուռեցաւ, դընդըղներ գըլեց.
Դըղըրդին հովիտք, ոսկերք արթընցան,
Կարծեն թէ ըզփնդ լըսեն յարութեան . . .

Գոռան արձագանգք լերանց եւ ձորոց.
„Լըռէք, լըսեցէք, ՀՐԵՇՏԱՎՆ Է ՀԱՅՈՅ“:

Առաւ ըզքընար եւ կուզէր զարնել,
Երկնուսոյց մատուեր թուին կարկամել.
Ջեռք որ եւ սովրած խընդից յալէլուս՝
Ի՞նչպէս շարժին յողբ խառնեալ յարտասուս.
Ի՞նչպէս խընդութեան զարնեն մի դաշնակ
Հոն՝ ուր տան ըզզանգ շիրիմք՝ աւերակ.
Ի՞նչպէս ըզյուսոյ աւետիս հընչել
Ուր յոյսն ըզվերջին բարեւն է արւել . . . :

Եւ ընկաւ քընարն իծոց Հրեշտակին,
Կարծես ձայնն անուշ հատեր իկըրծին:

Այսպէս եւ թըռչուն ոյր կըտրեր է շունչ՝
Վերջին մ'իծոցէն արձակէ շըշունչ.
Կըծալէ զթեւիկ, բըբեր կըփակուին,
Գլուխն իվայր ծըռի, գըլտրի յովտին:

Բայց մահադիտակ պանդըխտին ճակատ՝
Ահա կուվառի յանկարծ քան զհըրատ.
Սեւ սեւ աչքերէն բոցեր կարձակին,
Կանգնի զինչ բըլուր հասակ Հրեշտակին,
Իակընպիշ Մասեաց հալոր սարերուն՝
Կարծես հին զԱղեղ խընդրէ իյամպուն,
Որով հաշտութիւն Աստուած խոստացել . . .
Եւ զԱղեղ լարողն էր ինք Գաբրիէլ:

Եւ բարբառ հընչէր լերանց եւ ձորոց.
„Լըռէք, լըսեցէք, ՀՐԵՇՏԱՎՆ Է ՀԱՅՈՅ“:

Դ.

„Աստուած իմ, գոչեց, նայեցաւ յերկին,
Լըսէ զձայն պանդուխտ Հրեշտակապետին,
Որ թողած զեթեր, թողած զիմս երամ՝
Եւ իջեալ յերկիր զբախտն Հայոց ողբամ.
Իջայ՝ որ զիմ լաց չըտեսնայ երկին,
Եւ մի ովսաննայք յիմ հառաչ կըտրին:

Ահա երջանիկն այն երբեմն երկիր. —
Գըլխոյն իւր պրսակ թափեալ մահակիր. . .
Իբր ըզնոր Բաբէլ տապաստ իգետին.
Ո՛չ եւս արթըննայ իձայն իմ թեւին:

Զի, Տէր, զաջ զըթոյղ իրմէն յետ առած՝
 Զախով թօթափես հարուած իհարուած:
 Որչափ ունէր փառս՝ այնչափ արդ նախատ,
 Եւ խուզ խաւար սեւցեր է ճակատ:

Բայց դու զՀայաստան զըզուէիր իսէր,
 Զնա իւր հայրենիս Հրեշտակդ էր կարծեր,
 Մինչ զԱդին եղեր նախանձորդ երկնից.
 Ի՛նչ ուրախ էի ես այն օրերից
 Ուր զիս հայրական զըթովդ բնորելով
 Հրաժեցիր սիրեմ ու հրսկեմ զանով.
 Ի՛նչպէս բարձր էր զլուսս իմէջ հրեշտակաց,
 Ի՛նչպէս կորակոր արդ հեծեմ, Աստուան՝ . . .
 Ինչո՞ւ արդ յաւեր առնես զՀայաստան,
 Վասն այն զի դըրախտ էր նախ փափկութեան.
 Եւ որ նախ եղեւ յօրհնել ըզքո լոյս՝
 Թաւալնս այսպէս իմուի մահասոյգ:
 Ինչո՞ւ յանդրնդոց բնկրդմել յատակ
 Զայն որ բարձրացան այնչափ ձեռքիդ տակ:

Ո՛հ, բայց դըժբեղակ յաղէտս Հայաստան
 Երբէք չըմոռնայ ըզփառսն յաւիտեան.
 Անցեալ իւր շըքեղ պատէ զիւր զըլուխ՝
 Ինչպէս ամբուռան ամպ կայծակնաբուխ.
 Եւ ես յապագայն հայիմ յուսահատ,
 Եւ ցաւոցս աճի հետ սիրոյս հըրատ:

Ե.

„Ո՞վ, ո՞վ ցամքեցնէ զաչացս աղի ջուր.
 Յերբ զաղեղ Հայկայ տեսնամ ես փըշուր . . .

Ամէն տեղ աւերք մեծութեան, փառաց,
 Ամէն տեղ ըստուերք մահու դագաղաց.
 Եւ ես զերդ մարմար արձան մի սպիտակ
 Որ ժողովէ թեւերն ու զլուխ վայրահակ՝
 Դիւցազանց շիրմաց հրսկելով իլաց,
 Լամ եւ ես վերայ մեռեալ կենդանեաց . . .
 Լամ եւ մեռելոց՝ ոյց փառք մոռցրւեր,
 Եւ անուանք նոցա թաղեալ են յաւեր . . . :

Սակայն բարութիւնդ որ չունի սահման՝
 Պիտի չըսփոփէ եւ զխնդճն Հայաստան . . .
 Ե՛րբ տեսնեմ ձեռքիդ կայծակներ մարած,
 Նայիս ու ժըպտիս զըթութեամբ, Աստուան՝:

Նայէ այս կործան տանց ու պալատանց.
 Եւ զի զըթամ ես՝ ներէ՛ գէթ հիմանց . . .
 Զըհասնիր քեզ սուգ սուրբ եկեղեցեաց,
 Զնս տեսնար ըզխաջ գետին ջախջախած.
 Ո՛հ, թէ զնախատինս տեսնես քո այսքան՝
 Պէտք է, Տէ՛ր, յիշես ըզհին Գողգոթան: —

Յիշէ, Տէր, յիշէ զի զփառացն օրեր
 Հայն իվիշտ եւ ցաւս Խաչիդ է նուիրեր . . .

Եւ թէ ցարդ մոռցար՝ բայց տես դեռ երկիր
Զըչորցաւ զանգեալ յարեմէ կարմիր.
Դա մարտիրոսաց բերաւնր արիւն՝
Որ քեզ բողոքեն խրեղրեն „Գրթութիւն“:

Բայց թէ պիտի զոհ մ'ալ ցասման քոյին՝
Աստուած, թողութիւն տուր այս խեղճ Ազգին.
Յիմ գրուիս թափէ զահաւոր կայծակս . . .“ —

Ասաց ու ընկաւ իծունկ յաւերակս: —

Եւ ահա Մասեաց իգլուխ ծիածան,

Եւ Տէր երեւցաւ իհուր փայլական.

Նայեցաւ իծպիտ առ Հրեշտակն Հայոց,

Եւ գոչեց Աստուած իմիջոյ ամպոց.

„ՓԵՐԿԵՑԻ, ԳԱՐՁԵԱՆ ԿՐՓԵՐԿԵՄ ԸԶՀԱՅՍ“:

Իսկ Հրեշտակն Հայոց երբոր լրսեց զայս,

Սիրտ զըւարթ տրոփեց, ըզլայն բացաւ թեւ,

Սլացաւ իՄասիս, ապ' յերկինս թեթեւ: —

Զ.

Քրնարն այն ատեն պըրծաւ իձեռաց,
Եւ զըրեալ յերկիր՝ տըրտմագին հեծեաց: —

Անշարժ յահուդոյ ըզհետ Հրեշտակին
Աչքերս մինչ յաթոռն Աստուծոյ ելին.

Շրլացան յայն լոյս բիբք իմ բոցակէզ,
Հրեշտակն, եւ տեսիլ լինէին անտես:

Բայց բոց էր ճակատս եւ բոց ինդիս,
Իբր ըզմորենին անձախ վառէր զիս.

Բոց՝ որ սըրբեալ սիրտ յունայն ըզգամմանց՝
Ըզսուրբ բորբոքէ անդ սէր Հայրենեաց:

Յիշեցի յայնժամ որ եւ ես պանդուխտ
Երկար ատենէ բոլոր սիրտս եւ ուխտ

Նըւիրել էի յիմ քաղցր Հայաստան.

Եւ իբրու զըտեալ զանձ փառս յաղթութեան՝

Գետնամած պագի վեր առի զքրնար,

Եւ իսուրբ աւիւն թըրթուցուցի լար.

Սիրտ իմ բարձրացաւ, եւ յերկինս իվեր

Թռուցի եռանդուն ովսաննայս առ Տէր: —

Է.

Երկար դեռ եկի ման աւերց միջում՝

Զոր կանգնեցէ՛ որ մ'Աստուծոյ խոստում.

Քաջաց ու սըրբոց ոսկերաց վըրայ

Հաւատարմութիւն ցըմահ երդուընցայ:

Այո՛, աշխարհի քարոզեմ համբուն

Ըզքաջ Հայոց վէպս վեհ գործովք զեղուն.

Սովրին ակն ածել յաղետից մերոց,

Եւ թափեն արցունք մը իյուշ ՀԱՅՈՅ: